गीता केशरीका उपन्यासमा लैङ्गिकता

त्रिभुवनविश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय,
नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत सञ्चालित दर्शनाचार्य तह
तेस्रो सत्रको पाठ्यांश ६०९ र ६१० को
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधप्रबन्ध

शोधार्थी

रमा के.सी.

दर्शनाचार्य तह, तेस्रो सत्र

क्रमाङ्क : ३०/२०७५-७६

नेपाली केन्द्रीयविभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

२०७७

सिफारिसपत्र

त्रिभुवनविश्वविद्यालय, मानविकीतथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपालीदर्शनाचार्य तेस्रो सत्रकीविद्यार्थी श्री रमा के.सी.ले दर्शनाचार्यतहको पाठ्यांशसङ्केताङ्क६०९ र ६१० को प्रयोजनार्थ "गीता केशरीकाउपन्यासमा लैङ्गिकता"शीर्षकको शोधप्रबन्ध मेरा निर्देशनमा परिश्रमपूर्वक तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको यस शोधकार्यसँग सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यकमूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मितिः २०७७/१०/२७

....

प्रा.डा. रमेशप्रसाद भट्टराई

शोधनिर्देशक

नेपाली केन्द्रीयविभाग

त्रिभुवनविश्वविद्यालय

त्रिभुवनविश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय

नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवनविश्वविद्यालय, मानविकीतथासामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीयविभागकीविद्यार्थी रमा के.सी.ले दर्शनाचार्य तहको पाठ्यांश सङ्केताङ्क ६०९ र ६१० को प्रयोजनार्थ तयार पार्नु भएको “गीता केशरीकाउपन्यासमा लैङ्गिकता”शीर्षकको शोधप्रबन्धआवश्यकमूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

नाम	**हस्ताक्षर**
१. प्रा. डा. कृष्णप्रसाद घिमिरे (विभागीयप्रमुख)	....
२. प्रा. डा. रमेशप्रसाद भट्टराई (शोधनिर्देशक)	....
३. प्रा.डा. ताराकान्त पाण्डेय (आन्तरिक परीक्षक)	....
४.प्रा.डा. महादेवअवस्थी (बाह्यपरीक्षक)	....

मिति : २०७७/१०/२७

कृतज्ञताज्ञापन

*गीता केशरीकाउपन्यासमा लैङ्गिकता*शीर्षकको प्रस्तुतशोधप्रबन्धत्रिभुवनविश्वविद्यालय, मानविकीतथासामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपालीविषयको दर्शनाचार्य तह, तेस्रो सत्रको पाठ्यांश सङ्केताङ्क ६०९ र ६१० को प्रयोजनार्थ तयार पारिएको हो । प्रस्तुतशोधप्रबन्धमैले मेरा शोधनिर्देशकआदरणीय गुरु प्रा.डा. रमेशप्रसाद भट्टराईको निर्देशनमातयार पारेकीहुँ । यो शोधप्रबन्धतयार गर्ने सन्दर्भमाआइपरेकाविभिन्नविषयगतसमस्याहरूलाई पार गर्दै अगाडि बढ्ने प्रेरणा दिँदैकुशलएवम् समुचितदिग्दर्शन गराउनु भएकोमा म आदरणीय गुरुप्रतिहार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुतशोधप्रबन्धको विषयचयन, शोधप्रस्तावलेखन र अन्तिमरूपतयार पार्दासम्मविशेष सहयोग र सुझावप्रदानगर्नु हुने नेपाली केन्द्रीयविभागकाविभागीयप्रमुखआदरणीय गुरु प्रा.डा. कृष्णप्रसाद घिमिरेप्रतिहार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । त्यसै गरी आन्तरिक शोधविशेषज्ञ आदरणीय गुरु प्रा.डा. ताराकान्त पाण्डेयको सल्लाह र निर्देशन मेरो शोधकार्यकालागिअत्यन्तमूल्यवान सावितभएको छ । तसर्थ श्रद्धेय गुरुप्रतिहार्दिकतापूर्वक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

त्यस्तै मलाई दर्शनाचार्य तहमाअध्यापन गराउनु भएकाआदरणीय गुरुहरू प्रा.डा.देवीप्रसादगौतम, प्रा.डा.महादेव अवस्थी, प्रा.डा.खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल र प्रा.केशव सुवेदीले प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष रूपमा पुऱ्याउनु भएको सहयोग मेरा लागिचिरस्मरणीय छ ।

त्यसै गरी शोधप्रबन्धतयार गर्ने क्रममामलाई विद्वत्वृत्तिप्रदान गरी आर्थिक सहयोग प्रदानगर्ने विश्वविद्यालयअनुदानआयोगलाई हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । साथै अध्ययनएवम् अनुसन्धानकार्यकालागि सदैव हौसलातथाप्रोत्साहनदिई कर्तव्यपथमा हिँडाउनुभएका मेरा स्वर्गीयबुबाहोमबहादुर खत्री र आमाविष्णुकला खत्रीप्रति म सदा ऋणी छु । प्रस्तुतशोधप्रबन्ध लेखनको क्रममाहौसला र सहयोग पुऱ्याउने मेराश्रीमानकृष्णकुमार पन्थी र लेखनको समयमाअनुशासितभएर शान्तवातावरण उपलब्ध गराउने मेरा छोरा परीक्षितपन्थीप्रतिपनिआभारी छु । प्रस्तुतशोधप्रबन्ध लेखनमा सामग्रीउपलब्ध गराउने त्रि.वि., केन्द्रीय पुस्तकालय, नेपाली केन्द्रीयविभागकाकर्मचारीतथा सहयोगीमित्र राजु भुसालप्रतिहार्दिक आभार व्यक्तगर्दछु ।

अन्त्यमा,म यस शोधप्रबन्धलाई समुचितमूल्याङ्कनकालागिविभागसमक्ष पेश गर्दछु ।

शैक्षिक सत्र : २०७५/७६ ....

त्रि.वि. दर्ता नं. :६-२-३११-९८-२००४ रमा के.सी.

क्रमाङ्क : ३० दर्शनाचार्य तह,तेस्रो सत्र

मिति : २०७७/१०/२७ नेपाली केन्द्रीयविभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

विषयसूची

पृष्ठ

सिफारिसपत्र क

स्वीकृतिपत्र ख

कृतज्ञताज्ञापन ग

पहिलो परिच्छेद

शोधपरिचय

१.१ विषयपरिचय १

१.२ समस्याकथन २

१.३ शोधउद्देश्य २

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा २

१.५ शोधकार्यको औचित्य १२

१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन १३

१.७शोधविधि १३

१.७.१ सामग्री सङ्कलनविधि १३

१.७.२ सैद्धान्तिकपर्याधार १४

१.७.३ विश्लेषणविधि १४

१.८ शोधपत्रको रूपरेखा १५

दोस्रो परिच्छेद

गीता केशरीकाउपन्यासमा लैङ्गिकशक्तिसम्बन्ध

२.१ विषयपरिचय १६

२.२ सैद्धान्तिकपर्याधार १६

२.३ गीता केशरीकाउपन्यासमानारी र पुरुषबिचको शक्तिसम्बन्ध १८

२.३.१ लैङ्गिकविभेदमूलकशक्तिसम्बन्ध १८

२.३.२ असमभ्रूदारी, हस्तक्षेप र दबाबमूलकशक्तिसम्बन्ध २७

२.३.३ हिंसा रअधीनस्थतामाआधारित शक्तिसम्बन्ध ४७

२.३.४ शोषण, उत्पीडन र दमनमूलकशक्तिसम्बन्ध ६२

२.३.५ लैङ्गिकमैत्रीशक्तिसम्बन्ध ७५

२.४ गीता केशरीकाउपन्यासमानारी नारीबिचको सम्बन्ध ७८

२.५ निष्कर्ष ९०

तेस्रो परिच्छेद

गीता केशरीकाउपन्यासमा लैङ्गिकभूमिका

३.१ विषयपरिचय ९३

३.२ सैद्धान्तिकपर्याधार ९३

३.३ गीता केशरीकाउपन्यासमापारिवारिक भूमिका ९४

३.३.१ घरायसीकामको व्यवस्थापन ९५

३.३.२ आर्थिक उपार्जन र व्यवस्थापन ११२

३.३.३ सन्तानसम्बन्धीउत्तरदायित्व १२०

३.४ गीता केशरीकाउपन्यासमा सामाजिकतथा संस्कारगतभूमिका १२७

३.५ गीता केशरीकाउपन्यासमा पेसागतभूमिका १३१

३.६ निष्कर्ष १३८

चौथो परिच्छेद

गीता केशरीकाउपन्यासमा लैङ्गिक सचेतना र प्रतिरोध

४.१ विषयपरिचय १४१

४.२ सैद्धान्तिकपर्याधार १४१

४.३ गीता केशरीकाउपन्यासमा लैङ्गिक सचेतना १४२

४.३.१ लैङ्गिकविभेदप्रतिको सचेतना १४२

४.३.२ नारी अस्तित्व, अधिकार र व्यक्तित्वविकासप्रतिको सचेतना १४९

४.३.३ नारी पुरुष सहअस्तित्व, सहकार्य र समानताप्रतिको सचेतना १५८

४.३.४ नारी शिक्षाको महत्त्वप्रतिको सचेतना १६५

४.३.५ नारी पुरुषबिचको सम्बन्धसम्बन्धी सचेतना १६९

४.३.६ लैङ्गिकभूमिका र जिम्मेवारीप्रतिको सचेतना १७०

४.३.७ लैङ्गिक हिंसाकाकारणप्रतिको सचेतना १७२

४.४ गीता केशरीकाउपन्यासमा लैङ्गिकप्रतिरोध १७३

४.४.१ लैङ्गिकविभेदविरुद्धको प्रतिरोध १७३

४.४.२ पुरुषअहम, हस्तक्षेप र कुदृष्टिका विरुद्धको प्रतिरोध १७६

४.४.३शोषण र उत्पीडनविरुद्धको प्रतिरोध १७९

४.४.४ सामाजिक सोच र अन्धविश्वासविरुद्धको प्रतिरोध १८३
४.४.५ कानुनी व्यवस्थाविरुद्धको प्रतिरोध १८९
४.५ निष्कर्ष १९०

पाँचौं परिच्छेद

सारांशतथानिष्कर्ष

५.१सारांश १९२
५.२निष्कर्ष १९४
सन्दर्भसामग्री सूची १९९